

Др Љубинка Ковачевић*

БОРИВОЈЕ ШУНДЕРИЋ
(1950–2020)

Средином августа растужила нас је вест да је, после дуге и тешке болести, преминуо др Боривоје Шундерић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду у пензији. То сазнање је покренуло сећања на нашег уваженог и драгог професора, на све врлине којима је био украшен и на његову плодну академску каријеру.

Професор др Боривоје Шундерић рођен је 1. октобра 1950. године у селу Премећа код Чачка. Основну школу је похађао у родном месту и у Слатини, а гимназију у Чачку. На Правни факултет Универзитета у Београду уписан је школске 1970/71. године, а дипломирао је 1974. године, с просечном оценом 9,55. За асистента-приправника на Катедри за политичке науке изабран је у октобру 1975. године, а три године касније изабран је за асистента за предмет Радно право са социологијом рада. Након тога је хабилован за испитивача за тај предмет, као и за предмет Уставно право. У мају 1983. године изабран је у звање доцента; у марту 1991. године у звање ванредног професора, а десет година касније у највише наставничко звање за предмет Радно право. Магистарски рад *Еволуција радних односа у области личног рада средствима у својини грађана* одбранио је 1977. године, а пет година касније и докторску дисертацију *Услови за заснивање радног односа радника у удруженом раду*. Током 1977. године, с групом асистената нашег Факултета, боравио је у посети универзитетима у Познању, Кракову и Варшави, а 1991. године био је на студијском боравку у Паризу, који је финансиран средствима Републичке заједнице за науку. Био је ментор при изради бројних магистарских теза и докторских дисертација, као и члан комисија за одбрану ове врсте академских радова на правним факултетима у Београду, Подгорици и Новом

* Ванредна професорка, Правни факултет Универзитета у Београду, ljubinka@ius.bg.ac.rs.

Саду. На Правном факултету у Српском Сарајеву (Источном Сарајеву) изводио је наставу од школске 1997/98. године.

Кратком приказу успешне каријере професора др Шундерића треба прибројати и његова запажена учешћа на многобројним научним и стручним скуповима, чланство у редакцијама научних часописа *Анали Правног факултета у Београду*, *Право и привреда* и *Радно и социјално право*, као и функције потпредседника Удружења за радно право и социјално осигурање Србије, заменика председника Савета Правног факултета, шефа Катедре за јавно право те члана многих комисија и других стручних тела Универзитета у Београду и Правног факултета. Такође, професор је био члан радних група за израду нацрта бројних радноправних прописа и члан Комисије за хармонизацију правног система Савезне Републике Југославије с регулативом Европске уније, Савета Европе и Светске трговинске организације.

Професор др Шундерић био је и аутор драгоцених научних и стручних радова, почевши од монографија *Услови заснивања радног односа радника* (Научна књига, Београд 1986); *Радни однос – теорија, норма, пракса* (Култура, Београд 1990); *Право Међународне организације рада* (Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2001) и *Социјално право* (Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009). Овај низ наставља више од 100 научних чланака, радова у зборницима, коментара законâ, приручника и студија, од којих многе својим обимом и природом превазилазе стандардне радове те врсте.

С тим у вези, ваља се осврнути на избор тема професорових истраживања, почевши од његове магистарске тезе, докторске дисертације и монографије о радном односу. Тим првим, важним корацима у свету науке, професор др Шундерић је успео да понуди солидну теоријску основу за сагледавање *заснивања радног односа* као места преламања различитих интереса послодавца, радника и државе, односно места сусрета слободе рада и послодавчеве слободе избора сарадника. На то се надовезује и целовито разматрање *битних елемената радног односа*, као питања које се налази у самом срцу радног права и које и данас представља једну од његових најделикатнијих тема, поглавито због непоузданости широко прихваћених критеријума за квалификацију радног односа и његово разграничење од независног рада за другог. У том смислу, професорови радови пружају поуздан основ за правилно разумевање изградње аутентичне самоуправне концепције радног односа, а затим и позне реafirмације уговорне концепције радног односа крајем XX века, уз сведочанство о њеној фрагилности и потреби за њеним сталним преиспитивањима и рафинисањима. Поменути и каснији радови

професора др Шундерића опомињу и на потребу прилагођавања радног законодавства променама које се дешавају у свету рада, уз упозорење да последица таквог доприноса радног права развоју друштва не сме да буде одступање од идеја и вредности које изражавају биће и дух ове гране права. То нарочито вреди за изазове с којима се радно право суочава услед економских и финансијских криза: премда те промене могу представљати легитиман разлог за измене законодавства и праксе (с циљем ограничавања јавних трошкова или ублажавања терета с којима се послодавци суочавају), оне, према професоровом уверењу, не смеју имати за последицу повреду суштине основних економских и социјалних права запослених и тражилаца запослења.

Друга велика тема чијем је истраживању професор др Шундерић био посвећен јесте *право Међународне организације рада*. Због болести, наш уважени професор, нажалост, није био у прилици да нам се прошле године придружи у обележавању 100 година од оснивања те организације, али нам је његова пионирска књига о праву Међународне организације рада била драгоцен ослонац у припремама за прославу тог јубилеја, посебно имајући у виду да је сва проткана чувеним, а данас, нажалост, неретко заборављеним начелима да рад није роба, да је сиромаштво, ма где постојало, опасност за напредак свих и да без слободе изражавања и слободе удруживања нема одрживог напретка. Притом је важно указати на то да је, осим брижљиве анализе нормативне садржине универзалних међународних радних стандарда, професор био посвећен и критичком разматрању чињеница које утичу на њихово стварање, почевши од оних које најбоље изражава крилатица *Si vis pacem, cole iustitiam* („Ако желиш мир, негуј правду“).

Трећа област професоровог интересовања било је *социјално право*. У истраживању кључних института те, у нашој правној науци још увек недовољно истражене гране права професор је полазио од људских потреба, њиховог издизања на ниво основних социјалних права и спора о правној природи те врсте људских права. Професорова књига *Социјално право* – а и она је била пионирска у читавом региону – специфична је управо по томе што је аутор као полазиште за реevaluацију основних социјалноправних института користио гаранције основних људских права. Тај метод је примењен и у више других професорових радова, истина, из области радног права, што му је, очигледно, омогућавало да на најлепши и најплоднији начин повеже две своје велике научне љубави – радно право и уставно право. Та врста мултидисциплинарности дошла је до изражаја и у већем броју сјајних радова посвећених *изворима радног права*, а исто вреди и за радове из *службеничког права*, у које су уткани резултати

истраживања започетог под окриљем научноистраживачког пројекта Института за упоредно право „Положај државних службеника у упоредном праву“, чији је био руководилац.

У осталим професоровим радовима су, готово сразмерно, заступљене, с једне стране, теме које се дотичу безмало свих најважнијих класичних института (индивидуалног и колективног) радног права и, с друге стране, осетљиве теме које су актуелизоване услед новелирања меродавних правних прописа или одређених друштвених и политичких догађаја, попут дискриминације грађана српске националности у остваривању права на рад у Хрватској, социјалноправних последица престанка СФРЈ и стварања Савезне Републике Југославије или радноправних последица агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију. Тим радовима је заједничко то што су изузетно садржајни, стилски јасни и засновани на опсежним претходним истраживањима, да нуде поуздано разматрање одабраних тема до њихових најтананијих аспеката, уз закључке који подстичу на нова промишљања и истраживања. На то се надовезује и чињеница да су професорови радови редовно садржали и драгоцене предлоге за унапређење домаћег законодавства и праксе, због чега су, осим остваривања научног, односно сазнајног циља, били и изузетно корисни законодавцу, судијама и социјалним партнерима. Због тих и других квалитета, научни и стручни радови професора др Шундерића и данас представљају сигурно полазиште и незаобилазне изворе за буквално свако истраживање у области домаћег и међународног радног и социјалног права. Стога остаје и велика туга што је болест тако немилосрдно пресекла професоров научни и стручни рад јер би, да је могао, сигурно обогатио нашу литературу и новим вредним делима.

Нажалост, и многе генерације студената остале су ускраћене за вредно припремана, квалитетна и подстицајна предавања професора др Шундерића, а та велика празнина тешко може бити попуњена. То кажем јер сам имала част и задовољство да похађам предавања и полажем испите код професора на основним и магистарским студијама, привилегију да ми професор буде ментор при изради магистарске тезе и докторске дисертације, а затим и срећу да будем изабрана за асистента-приправника на предмету који је професор предавао и да с професором сарађујем у испуњавању свих факултетских обавеза, све док тешка болест није онемогућила његово пуно учешће у факултетском животу. Те безмало две деценије нашег познанства и сарадње прате само најлепша сећања јер сам уз професора др Шундерића упознала и заволела сложenu, интересантну и изазовну материју предмета из уже Радноправне научне области, коју је професор умео да приближи студентима на најлепши могући начин, тако да се и најделикатнија правна питања могу потпуно и правилно разумети

у свом историјском, економском и политичким контексту. Наши часови, посебно они на постдипломским студијама, били су праћени дискусијама, које су неретко сезале до много ширих питања од оног на које се односила одређена наставна јединца, али их је професор увек вешто усмеравао ка вредностима и начелима која чине само срце радног и социјалног права, попут социјалне правде, солидарности и других изворишта из којих се напајао и охрабривао на нове професионалне подухвате. Белешке с тих предавања и данас користим као полазиште за истраживања која ми предстоје јер се у тим текстовима, као у некој чаробној формули, могу препознати одговори на многа отворена питања.

Штавише, често се у потрази за решењем неке дилеме запитам шта би на то рекао професор Шундерић, а исто вреди и за одлуке које треба донети. Наиме, професор је увек био искрено заинтересован за мишљење и проблеме својих сарадника, увек спреман да својим разумевањем и смиреношћу преузме или ублажи свачију муку, да лековитим разговором опорави, охрабри и подсети на оно што је битно, а када је то било потребно, и да тактично и лапидарно изреченом критиком баци ново светло на проблем и тиме олакша његово превазилажење. Томе је, наравно, доприносило професорово велико професионално и животно искуство, због чега су разговори с њим неретко подсећали на сусрет с неким древним мудрацем, а често и на сусрет с добрим духом Факултета! Ово тим пре што је, осим спасоносног савета, саговорник редовно одлазио испуњен и дивном, свежом, окрепљујућом енергијом, а неретко и с широким осмехом на лицу јер су професорова ведрина и специфичан хумор умели да обасјају и најтмурнији дан! Ако томе додамо топлу и кротку природу којом је био украшен, као и доброту и љубав коју је имао за све људе, онда не чуди то што је професору редовно требало и читавих пола сата да стигне од улаза у зграду Правног факултета до свог кабинета – јер скоро да није било колеге који не би желео да, уз уобичајени поздрав, подели с професором и неко своје запажање. Његова мудрост, племенитост, искреност, честитост и топлина чинили су га омиљеним колегом и саговорником, те су у професоров кабинет многи свраћали као под дрво доброг хлада и слатког плода. То су препознавали и студенти, али и њихови рођаци и пријатељи, па није био редак приказ да се после професоровог термина за консултације са студентима појави и неки радник који сматра да су му повређена права из радног односа. У духу основних циљева научних дисциплина којима се бавио – да треба заштити слабију страну (радног односа) и лица у стању социјалне потребе – професор је увек налазио времена, воље и снаге за разговор с тим забринутим људима, за тумачење списа њихових предмета, за проналажење најбољег решења и давање савета који је за многе од њих, у том тренутку, био најважнија ствар

на свету. Ово, између осталог, и стога што их је професор увек дочекивао питањем: „Шта могу да учиним за Вас?“ и вешто преузимао део бриге на себе, и то без прекоревана, чак и онда када је и сам био притиснут захтевним обавезама и искушењима.

Последњу деценију обележила је туга због изостанка професоровог учешћа у свим овим активностима, а изнад свега тога жал што је морао да се суочи и бори с изузетно тешком болешћу, потврђујући изреку *Nomen est omen*. На то се надовезује и наше искрено дивљење за ту храбру борбу, коју су, заједно с уваженим професором, несебично и пожртвовано водили и његови најмилији, сведочећи о најдубљем поштовању и бескрајној љубави као неразрушивим темељима брака и породице.

Бескрајно хвала професору др Шундерићу, нашем искреном доброжелатељу, за пренето знање, за сан о истинској социјалној правди у нашем друштву, за свесрдну професионалну и колегијалну подршку и помоћ, за све спасоносне савете, за доброту и племитост. Нека нађе свој мир у месту свежине, у месту одмора, одакле одбеже свака мука, жалост и уздисање.

Нека је вечна слава и хвала нашем уваженом и драгом професору др Боривоју Шундерићу!